

ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ ОЦІНКА

Салатюк Н.М.

Півчук Ю.І.

Національний університет харчових технологій

Зростання обсягів промислового та сільськогосподарського виробництва все більше ускладнює взаємовідносини суспільства та природи, в результаті чого виникає необхідність економічної оцінки екологічних наслідків підприємницької діяльності для навколишнього середовища. Вони можуть проявлятися у вигляді екологічних, економічних та соціальних збитків, нанесених природі. Оцінка впливу діяльності підприємств на природне середовище має на меті стабілізувати або навіть зменшити негативні дії на довкілля, а головне - навчитися регулювати, контролювати, планувати їх.

Екологічні наслідки підприємницької діяльності у вигляді збитків можуть виникнути внаслідок знищення елементів природного середовища, його забруднення викидами, стоками, відходами, виснаженнями природних комплексів, нераціонального використання природних ресурсів, порушення екологічних зв'язків у природному середовищі. Екологічні збитки можуть проявлятися через деградацію водних комплексів, атмосфери, флори, фауни, ґрунтів, ландшафтів, погіршення здоров'я людей та скорочення тривалості їхнього життя.

Усі види і форми збитків важко врахувати і майже неможливо точно визначити величину завданих збитків. Тому економічній оцінці підлягає лише та частина збитків, яку ми бачимо і можемо оцінити, внаслідок чого обчислені втрати завжди менші за реальні, вони становлять не більше 35-40 % втрат.

Оцінка негативного впливу промислових підприємств на природу базується на двох основних альтернативних підходах. Перший враховує фактичну оцінку завданого збитку, другий — попередні витрати на запобігання можливих збитків. Перший тип оцінок визначає фактичні збитки чи витрати,

спрямовані на ліквідацію негативних наслідків дії на навколишнє середовище, другий — на потенційні збитки внаслідок негативного впливу. Цей останній іноді називають можливим (або очікуваним). Робота над ліквідацією заздалегідь передбачених збитків прогнозує впровадження різних захисних заходів щодо недопущення збитків. Оцінюючи збитки, потрібно відрізнити: 1) видатки на запобігання забруднення; 2) видатки на відшкодування збитків; 3) видатки на відновлення забрудненого середовища.

Видатки на запобігання забруднення реципієнтів (населення, об'єктів комунально-побутового господарства, сільськогосподарських, лісових угідь, води, повітря, елементів основних фондів промисловості, транспорту тощо) визначаються для кожного об'єкта окремими, властивими тільки їм, формулами та спеціально опрацьованими методами. Під час забруднення водоймищ їх визначають розміром видатків, необхідних для доведення води до такого стану, коли нею можна користуватися для технічних і комунально-побутових потреб. При забрудненні повітря аналогічні витрати виникають на застосування системи очищення повітря, кондиціонерів та ін. Для зменшення шумового забруднення враховують видатки на впровадження шумозахисних засобів, створення шумозахисних конструкцій. Для запобігання забруднення витрачаються кошти на збір, виділення й поховання відходів. Усі названі витрати знижують економічні збитки і не повинні належати до категорії збитків підприємств.

Дослідження, проведені у США, показали, що в структурі економічних збитків від забруднення повітря перше місце посідає здоров'я населення (37,9 %), друге — комунальне й побутове господарство (31,7 %), третє — транспорт і промисловість (29,8 %); сільське господарство на останньому місці (0,6 %). Економічні збитки розраховують у п'яти видах: 1) фактичні збитки, тобто втрати або негативні зміни, що виникають від забруднення навколишнього природного середовища і можуть бути оцінені у вартісній формі у звітному періоді; 2) можливі, які спостерігатимуться в перспективі через можливе забруднення навколишнього середовища, тобто мають умовно-теоретичний

характер; 3) відвернені, що складають різницю між фактичними і можливими збитками; 4) ліквідовані - та частина збитків, на яку їх було зменшено завдяки здійсненню природозахисних заходів; 5) потенційні - збитки, що можуть бути завдані суспільству в майбутньому через нинішнє забруднення навколишнього природного середовища.

Загальний економічний збиток від впливу на природні комплекси господарської діяльності виражається формулою:

$$Z_{заг} = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m Z_{ij} k_j$$

де $i = 1, 2, 3, \dots, n$ - число видів діяльності, котрі призводять до збитків; $j = 1, 2, 3, \dots, m$ - число природних комплексів, на котрі впливає господарська діяльність; Z_{ij} - збитки від i -го виду впливів на j -й природний комплекс; K_j - коефіцієнт, що враховує стан природного комплексу.

Економічні збитки, завдані природному середовищу, можна розраховувати як суму видатків на відновлення V_B , відтворення $V_{від}$, оздоровлення природних комплексів V_O та відшкодування збитків потерпілим від шкідливого впливу господарської діяльності $V_з$:

$$V_{заг} = V_B + V_{від} + V_O + V_з$$

На розмір збитків від забруднення навколишнього середовища впливає кількість людей, котрі можуть постраждати від забруднення навколишнього середовища, види та інтенсивність впливу забруднень на природне середовище, опосередкований вплив забруднень на довкілля та людей; зворотність наслідків та можливість їх ліквідації; час, появи наслідків забруднення, можливість реалізації профілактичних заходів з ліквідації шкідливого впливу забруднень.

Таким чином, утвердження економічних підходів до управління природокористуванням означає наукову розробку і практичне впровадження надійних економіко-правових механізмів оздоровлення природного середовища. Причому застосування економічного механізму регулювання природокористуванням повинне здійснюватися шляхом не адміністративного тиску, а створенням таких умов для виробничої діяльності, за яких господарюючим суб'єктам стало б вигідним досягнення екологічних цілей.